

Varga Brigitta:

A TÁRSADALMI INTEGRÁCIÓ FŐBB KÉRDÉSEI ÉS KOCKÁZATI TÉNYEZŐI A KÍSÉRŐ NÉLKÜLI AFGÁN KISKORÚAK SPECIÁLIS CÉLCSOPORTJÁNÁL

ÖSSZEFOGLALÓ: A szerző tanulmányában a kísérő nélküli kiskorúak, azon belül is a kísérő nélküli afgán állampolgár kiskorúak (továbbiakban KNK) Magyarországra történő befogadása és integrációja során fellépő esetleges kockázati tényezőket, elsősorban a kiskorúak bűnelkövetővé és áldozattá válását, valamint a második generációs bűnelkövetés kriminológiai elméleteken alapuló problémáit vizsgálja. Az írás elméleti és gyakorlati ismeretekkel segítheti az ideiglenes biztonsági határzár működtetésében részt vevő katonák feladat-végrehajtását.

KULCSSZAVAK: kísérő nélküli kiskorú, menekült, biztonsági kockázat, második generációs bűnelkövetés

BEVEZETÉS

A Magyarországra érkező kísérő nélküli kiskorúak elsősorban a 14–17 év közötti korosztályba tartoznak. Hazájukat a háború és a kilátástalanság miatt hagyják el, családjuk gyakran minden pénzüket arra költi, hogy egy gyermeküket eljuttassák embercsempészek segítségével Európa fejlettebb országainak egyikébe. A KNK-k különleges bánásmódot igénylő személyek, akiket a magyar állampolgár gyermekek jogállása illet meg, elhelyezésük olyan gyermekvédelmi intézményekben történik, ahol a helyzetükhöz illően speciális ellátást, gondozást és szakszerű kezelést biztosítanak. A magyar fiatalok esetében is beszélhetünk olyan biológiai, pszichológiai és szociológiai sajátosságokról, amelyek meghatározzák a viselkedésüket és személyiségük alakulását.

A KNK-k különböző bűnmegelőzési projektek elsődleges célcsoportját alkotják, mivel fejletlen identitástudatuk miatt könnyen befolyásolhatók mind pozitív, mint pedig negatív irányba. Az olyan elsődleges szocializációs közegek, mint a család, az iskola, valamint a kortárskapcsolatok, nagyban befolyásolják azt, hogy az adott fiatalok a jogkövető magatartáshoz hogyan viszonyul. A KNK-k esetében egy olyan fontos közeg esik ki a családdal, amely az elszorított történelem mellett még plusztraumaként jelenik meg, és az eleve sérülékeny csoportot még inkább sérülékennyé teszi. Az iskola, valamint a kortárs csoportok csak felületesen tudják ezt a hiányt pótolni, avagy éppen negatív irányban befolyásolni. A megfelelő integrációs programok elősegíthetik a jogkövető magatartás kialakulását, így megelőzhető lesz a fiatalok bűnelkövetővé, valamint áldozattá válása. További veszélyt jelenthet a kísérő nélküli kiskorúként érkezők szervezett bűnözői csoportokkal való esetleges kapcsolata, valamint a KNK-k már Magyarországon született gyermekeinek második generációs esetleges bűnelkövetése.

A menedékjogról szóló 2007. évi LXXX. törvény (továbbiakban: Met.) 2. § f) pontja alapján *kísérő nélküli kiskorúnak* minősül a „tízennyolcadik életévét be nem töltött külföldi, aki jogszabály vagy szokás alapján felügyeletéért felelős nagykorú személy kísérete

nélkül lépett Magyarország területére, vagy a belépést követően maradt felügyelet nélkül, mindaddig, amíg ilyen személy felügyelete alá nem kerül”. Különleges bánásmódot igénylő személyek, akikről a Met. 2. § k) pontja alapján „helyzetüknek egyedi értékelését követően megállapítható, hogy sajátos szükségletekkel rendelkeznek”.¹ A menekültügyi eljárás egyik alapelveként számít, hogy a Met. 4. § (1) bekezdése alapján „a törvény rendelkezéseinek alkalmazása során a gyermek mindenek felett álló érdekének és jogainak figyelembevételével kell eljárni”.²

Egy 2014-ben kiadott, *A kísérő nélküli kiskorúakkal kapcsolatos szakpolitikák, gyakorlatok és adatok* című tanulmány alapján a KNK-k 2011 óta az 1997. évi XXXI. törvénnyel, azaz a gyermekvédelmi törvénnyel (továbbiakban Gytv.) kapcsolatos jogszabályváltozások eredményeképpen Gyvt. személyi hatálya alá tartoznak, és ezáltal a magyar állampolgárságú gyermekekkel azonos jogokat élveznek.³ A Met. 35. § (6) bekezdése alapján „Ha az elismerést kérő kísérő nélküli kiskorú, a menekültügyi hatóság haladéktalanul intézkedik a gyermek ideiglenes hatályú elhelyezéséről és egyidejűleg megkeresi a gyámhatóságot a kiskorú képviselőjét ellátó gyermekvédelmi gyám kirendelése iránt. A gyermekvédelmi gyámot a menekültügyi hatóság megkeresésének megérkezését követő nyolc napon belül kell kirendelni. A kirendelt gyermekvédelmi gyám személyéről a gyámhatóság haladéktalanul tájékoztatja a kísérő nélküli kiskorút és a menekültügyi hatóságot”.⁴ A 35. § (7) bekezdés alapján a KNK-k menekültügyi eljárását soron kívül kell lefolytatni. A Gytv. 84. § (1) bekezdés c) pontja alapján „a gyámhatóság a gyermek részére gyermekvédelmi gyámot rendel, ha a gyermek szülei ismeretlen helyen tartózkodnak, a gyermek a harmadik országbeli állampolgárok beutazásáról és tartózkodásáról szóló törvény, valamint a menedéjogról szóló törvény szerint kísérő nélküli kiskorúnak minősül vagy a szülők bármilyen más okból nem gyakorolják szülői felügyeleti jogukat, és egyik esetben sem lehetséges családbafogadó gyám kirendelése”.⁵

A 2017. március 28. napján hatályba lépett 2017. évi XX. törvény alapján módosult többek között a menedéjogról szóló törvény, amelynek 80/J. § (6) bekezdése értelmében tömeges bevándorlás okozta válsághelyzet esetén „ha az elismerést kérő 14 év alatti kísérő nélküli kiskorú, akkor az országba való beléptetést követően a menekültügyi hatóság az eljárást az általános szabályok szerint folytatja le”.⁶ A menekültügyi hatóság továbbra is haladéktalanul intézkedik a gyermek ideiglenes hatályú elhelyezéséről, és egyidejűleg megkeresi a gyámhatóságot a kiskorú képviselőjét ellátó gyermekvédelmi gyám kirendelése iránt.

A Magyarországra érkező kísérő nélküli kiskorúak 60-70%-a háborús övezetből érkezik, főként Afganisztánból (90%), Szíriából (4%) és Szomáliából (1%). Említést érdemelnek ezenkívül a Pakisztánból (1%) érkező KNK-k, valamint a 2014 év végétől 2015 tavaszáig tartó időszakban a koszovói (3%) kiskorúak is. Ez a százalékos megoszlás 2016-ban változott, azonban továbbra is az afgán kiskorúak alkotják a Magyarországra érkező KNK-k jelentős részét.

¹ 2007. évi LXXX. törvény a menedéjogról.

² Uo.

³ Kísérő nélküli kiskorúakkal kapcsolatos szakpolitikák, gyakorlatok és adatok. http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/networks/european_migration_network/reports/docs/emn-studies/unaccompanied-minors/l3b_hungary_unaccompanied_minors_hu.pdf (Letöltés időpontja: 2016. 03. 27.)

⁴ 2007. évi LXXX. törvény a menedéjogról.

⁵ 1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról.

⁶ 2007. évi LXXX. törvény a menedéjogról.

2015-ben Magyarországon 8420 fő kísérő nélküli kiskorút regisztráltak a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatalnál (jelenleg Bevándorlási és Menekültügyi Hivatal) mind menekültügyi, mind pedig idegenrendészeti területen, akiket a főtí Károlyi István Gyermekközpontban, valamint a hódmezővásárhelyi Szent Ágota Gyermekotthonban helyeztek el.⁷ Az Európai Parlament és a Tanács 2013/33/EU irányelve a nemzetközi védelmet kérelmezők befogadására vonatkozó szabályok megállapításáról (Befogadási Irányelv) (14) bekezdése alapján „*a nemzeti hatóságoknak kiemelten kell foglalkozniuk a különleges befogadási igényekkel rendelkező személyek befogadása kérdésével annak biztosítása érdekében, hogy befogadásukat kifejezetten különleges befogadási igényeikhez igazodva alakítsák ki*”.⁸

A már említett, a *Kísérő nélküli kiskorúakkal kapcsolatos szakpolitikák, gyakorlatok és adatok* című tanulmány kiemeli, hogy a KNK-k Magyarországra elsősorban tranzitországiaként tekintenek, a gyermekotthonokból átlagosan 10 nap alatt megszöknek, azonban említést érdemel, hogy míg korábban a kiskorúak 1–3 napot töltöttek az adott intézményekben, később ez 7–8 napra emelkedett, amelyhez valószínűleg hozzájárult a Magyarországra érkező KNK-k csökkenő száma is. Tekintettel arra, hogy a tanulmány megírásakor a főtí és hódmezővásárhelyi gyermekotthonok férőhelyüket tekintve 52 főt tudtak elszállásolni, a korábbi túlterheltséghez képest jelenleg kedvezőbb a helyzet annak ellenére is, hogy már csak a főtí gyermekotthonban van lehetőség KNK-k elhelyezésére. A fiatalok egyéni gondozási-nevelési tervéért a gyermekotthon szakmai vezetője, a gyermek nevelője, valamint a gyermekvédelmi gyám a felelős. A gyermekotthonok elsődleges feladatai a kiskorúak felkészítése az önálló életkezdesre és életvitelre, pályaválasztásra, valamint munkavállalásra.⁹

A Terre des Hommes Alapítvány¹⁰ végzett egy kutatást a kiskorúak eltűnésével kapcsolatban, amelyet 2014-ben publikáltak *Magyarország gyermekvédelmi rendszerének kapacitása és alkalmassága az úton lévő gyermekek védelme szempontjából* címmel. Ebben kifejtik, hogy gyakran a gondnokrendelés elhúzódó időtartama ad okot a kiskorúaknak arra, hogy elszökjenek. Ezenkívül hangsúlyozzák a KNK-k kiszolgáltatott helyzetét, akik emiatt inkább Nyugat-Európába indulnak, hogy felkeressék családtagjaikat. Bár a menekültügyi rendszer az Európai Tanács 2003/86/EK irányelve alapján biztosítja a családdegyesítés jogát – amely alapján „*családdegyesítést vehet igénybe a házaspár kiskorú gyermekei (azaz azok a nem házas gyermekek, akiknek életkora nem haladja meg az érintett EU-tagállam joga által megállapított nagykorúsági életkort) vagy a házaspár egyik tagjának kiskorú gyermekei, beleértve az örökbefogadott gyermekeiket is, ha az érintett szülői felügyeleti joggal rendelkezik, és a kiskorú gyermekek az ő eltartottjai*”¹¹ –, a kiskorúak jelentős része mégis a szökés mellett dönt. Az információhiány (például tolmács hiánya), valamint az elhagyatottság

⁷ Elképesztő számú szülő nélküli menekült gyerek érkezett idén Magyarországra. http://index.hu/belfold/2015/09/08/kisero_nelkul_kiskoru_menekult (Letöltés időpontja: 2016. 03. 27.)

⁸ Az Európai Parlament és a Tanács 2013/33/EU irányelve a nemzetközi védelmet kérelmezők befogadására vonatkozó szabályok megállapításáról (Befogadási Irányelv). <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:32013L0033&from=HU> (Letöltés időpontja: 2016. 03. 27.)

⁹ Kísérő nélküli kiskorúakkal kapcsolatok szakpolitikák, gyakorlatok és adatok.

¹⁰ A Magyarországi Terre des hommes Alapítvány a svájci székhelyű Terre des hommes regionális irodájaként működik, és segíti az albániai, koszovói, moldovai és romániai irodák munkáját. A szervezet missziója a rászoruló gyermekek segítése, és ezt két fő területen végzi, az egészségügyben és a gyermekvédelemben. Európában négy országban vannak operatív programok: Albánia, Koszovó, Moldova és Románia. <http://unicef.hu/terre-des-hommes/> (Letöltés időpontja: 2016. 03. 27.)

¹¹ Az Európai Parlament és a Tanács 2003/86/EK irányelve a családdegyesítési jogról. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:32003L0086&from=EN> (Letöltés időpontja: 2016. 03. 27.)

érzése mellett a szökés okaként említik az ujjnyomatvétele, illetve az életkor-meghatározási vizsgálat alól való kibúvást.

REGISZTRÁCIÓ ÉS AZONOSÍTÁS MINT KOCKÁZATI TÉNYEZŐ

A menekültügyi eljárás során a Met. 83. § (1) bekezdése alapján a hatóság nyilvántartásába kerülnek többek között a külföldi természetes személyazonosító adatai, az arcképmása, a kíséző nélküli kiskorúság ténye, valamint a kérelmező ujjnyomata is, amelyek levételét a tizennegyedik életévét betöltött külföldi állampolgár túrni köteles. Amennyiben tehát az adott kiskorú még nem töltötte be tizennegyedik életévét, és annak betöltése előtt a részére ideiglenes hatályú gondozási helyként kijelölt gyermekotthonból ismeretlen helyre távozik, a magyar hatóságok a gyermek neve mellett kizárólag a kiskorú fényképe alapján tudják őt beazonosítani. Említést érdemel, hogy az eddigi tapasztalatok alapján gyakran előfordul az okmányokkal nem rendelkező külföldiek esetében, hogy a kérelmezők nem a valós személyazonosító adataikat adják meg, ez megtörténhet a kíséző nélküli kiskorúak esetében is, így az ujjlenyomat, valamint az arcképmás meglete komoly előnyt jelent a kérelmezők későbbi beazonosításában. Amennyiben egy adott 14. életévét betöltött fiatal korú menedékkérelmező bűncselekményt követ el, vagy bűncselekmény áldozatává válik, a KNK biometrikus adata és más személyazonosító adatai elérhetőek a rendőrségi adatbázisban, valamint a menekültügyi információs rendszerben is, amelyek alapján az adott fiatal korú könnyen beazonosítható.

PSZICHOLÓGIAI ELLÁTÁSHOZ VALÓ HOZZÁFÉRÉS ÉS OKTATÁS

A Kíséző nélküli kiskorúakkal kapcsolatos szakpolitikák, gyakorlatok és adatok című tanulmány alapján a kiskorúak pszichológiai ellátáshoz való hozzáférése csak részben volt biztosított Főton a Cordelia Alapítvány munkatársai által. (Hódmezővásárhelyen akkor részállású pszichológus munkatárs foglalkozott a kiskorúakkal.) Az afgán származású gyermekekkel kapcsolatban említést érdemel néhány fontosabb tény a származási országukkal kapcsolatban. Afganisztánban 2001 óta napjainkig is háború zajlik, amelynek kezdeti célja az al-Kaida terrorszervezet szélsőséges kiképzőtáborainak elpusztítása volt. A tálib fenyegetettség és az általuk végzett kötelező besorozások további veszélyt jelentenek és jelentenek ma is a civil lakosságra, egyes tartományokban pedig az Iszlám Állam terrorszervezet előretörése jellemző. A hosszasan fennálló háborús környezetben szinte elképzelhetetlen megfelelő gazdasági infrastruktúrát fenntartani, nem beszélve az oktatásról, az egészségügyről vagy a szociális szektorról. Lényeges körülmény többek között az is, hogy egyes csoportokat a többségi társadalom megengedhetetlenül diszkriminál, ilyenek Afganisztán számos tartományában a hazara nemzetiségi kisebbség tagjai.

A magyar fiatal korúak esetében is beszélhetünk olyan biológiai, pszichológiai és szociológiai sajátosságokról, amelyek meghatározzák személyiségük alakulását. A gyermek- és fiatal korúak fejletlen identitástudatuk miatt igen könnyen befolyásolhatók nemcsak pozitív, de negatív irányba is. Az olyan elsődleges szocializációs (mikrostrukturális) közegek, mint a család, az iskola, valamint a kortárskapcsolatok, nagyban befolyásolják az adott fiatal korú jogkövető magatartáshoz való viszonyát. A KNK-k esetében egy olyan fontos közeg esik ki a családdal, amely az esetlegesen elszenvedett atrocitások mellett még plusztraumaként jelenik meg, és az eleve sérülékeny csoportot még inkább sérülékennyé teszi. A szülők és a családtagok elvesztése, vagy akár a tény, hogy kiskorú létére egyedül kell egy hosszú úton eljutnia az Európai Unió fejlettebb államaiba, nehéz feladat egy gyermeknek, nem beszél-

ve az út veszélyeiről, az embercsempészek által történő kifosztásukról, valamint arról az elvárásról, hogy otthon maradt családtagjaikat Európából kell segíteniük és támogatniuk.

Az iskola és a kortárs csoportok mint elsődleges szocializációs közegek is csak felületesen tudják a család hiányát pótolni, avagy éppen negatív irányba befolyásolni. A Magyarországra érkező menedékkérő kiskorúak a humanitárius tartózkodási engedélyükkel tanulhatnak, interkulturális tanrend alapján. A már említett tanulmány alapján a Fóton elhelyezett gyermekek Budapesten a Than Károly Ökoiskolában, az Esély Kövessi Erzsébet Szakiskolában, valamint a Bródy Imre Szakiskolában tanulhatnak, Hódmezővásárhelyről pedig korábban Szegedre jártak be a József Attila Szakiskolába. Kortárskapcsolataik tekintetében elmondható, hogy elsősorban más afgán kiskorúakkal vagy más harmadik országbeli állampolgár kiskorúakkal tartanak fenn baráti kapcsolatot. Ez annak függvényében változhat, hogy milyen hosszú időt tölt el az adott kiskorú Magyarországon. A már iskolába járó KNK-k az iskolán belül is nehezen szocializálódnak, a fent említett tanulmány szerint vannak, akik egy héten csak kétszer járnak be az intézménybe, amely azonban problémát jelenthet egy olyan csoportnál, melynek tagjai könnyen befolyásolhatóak, veszélyeztetettek és megfelelő integrációjuk nem számít megoldottnak. Magyarországon a KNK-k integrációjának eredményessége szempontjából jelentős hátrány az a tény, hogy a menedékkérelmezők, így maguk a KNK-k is tranzitországgként tekintenek Magyarországra; természetesen az adott probléma inverze is igaz lehet, amennyiben eredményes lenne az integráció, talán több kiskorú maradna Magyarországon. Ennek köszönhetően a kiskorúakra nézve nehéz olyan eredményes programot kialakítani, amely elősegítené a KNK-k megfelelő fejlődését és a magyarországi társadalomba történő integrálását. Azoknak azonban, akik az országban szeretnének maradni, biztosítani kell azokat a feltételeket, amelyek szükségesek ahhoz, hogy lehető legkisebb mértékűre csökkentsék a család hiányából adódó nehézségeket és traumákat, a kulturális különbségekből fakadó problémákat, valamint az egészséges személyiségfejlődéshez szükséges feltételeket.

A kísérő nélküli afgán kiskorúak esetében lényeges elem lenne mind az integráció, mind pedig az egyéni személyiségfejlődés szempontjából az, hogy a gyermekekkel a szükségleteikhez mérten pszichológus szakember foglalkozzon. Az afgán gyermekek gyakran hazájuk legveszélyesebb tartományából származnak, ahol mindennapos a nélkülözés, az erőszak, nincs oktatás vagy megfelelő egészségügyi ellátás, emellett olyan terrorfenyegetett területek, ahol kiskorúakat soroznak be kötelező jelleggel és szakítják el őket családjuktól. A tapasztalat azt mutatja, hogy a gyermekek egy része abúzus áldozata, legyen szó akár fizikai erőszakról, kínzásról, szexuális visszaélésről, családon belüli erőszakról vagy megfélemlítésről. A gyermekek az ilyen súlyos lélektani traumákat nagyon nehezen dolgozzák fel, az ellenük elkövetett erőszakról nem beszélnek, ennek következtében még nehezebben alakul ki bizalom a részükről a szakember felé, mint az ilyen sérelmeket el nem szenvedettek esetében. „*A megalázottság így a szociális alkalmatlanság (inkompetencia) érzetéhez vezet, mely arra készteti az individuumot, hogy áldozat voltát elrejtse, titkolja, s mindent megtegyen, hogy e tények soha ne derüljenek ki.*”¹²

A kiszolgáltatottságtól és az esetleges korábbi áldozattá válástól még az egyén számára jelentős interperszonális kapcsolatok, mint például a saját családjával fennálló kapcsolatrendszer is károsodhat. „*A traumatikus és viktimizációs folyamat során az eredeti*

¹² Dr. Oravecz Róbert: A gyermekkori szexuális abúzus kezelése és következményei, 503. <http://kulvarosialdozatsegites.hu/files/docs/A%20gyermekkori%20ab%20C3%BAzus%20kezel%20C3%A9se.pdf> (Le-töltés időpontja: 2016. 03. 27.)

pszichoszociális identitás fragmentálódik, az áldozat-lét elfedi az egyéb identitásformáló elemeket, ún. »trait unairéd«-dé alakul, s ennek talaján ún. auxiliáris (helyettesítő) identitás alakul ki, mely gyakran nélkülözi a tényekkel való szoros kapcsolatot, és irracionálisba torkollik. Az irracionális, a tények által nem igazolható reprezentációk szorosan kapcsolódnak az ún. diszfunkcionális énvédő stratégiák alkalmazásához, és nemritkán paranoid manifesztációkba torkollnak. [...] Az erőszaktevő, amennyiben (bármennyire is furcsának tűnik) az »emberi magatartás autoritásaként« kerül felismerésre az áldozat által, olyan éndesztuktív hatást képes kifejteni, hogy az áldozatban az alkalmatlanság, elfogadhatatlanság, bűnösség érzetét kelti.”¹³

A szerző, Oravec Róbert tanulmányában kifejti, hogy a klasszikusnak mondható „beszélgetős terápia” nem kifejezetten alkalmas az ilyen gyermekek traumáinak feldolgozására, ugyanis ezek során a pácienseknek újra át kell élni azt a traumatikus élményt, amelyet ő egyfajta önvédelmi mechanizmus eredményeként igyekszik a lehető legjobban elfelejteni. Oravec véleménye szerint ezek az élmények nehezen hozhatók vissza a tudatalattiból, így a kortárs szakemberek általában olyan módszereket alkalmaznak, amelyek által a traumatikus élményt elszenvedő alanyok nem szükséges újra elmondania traumatörténetét (hipnózis, EMDR – Eye Movement Desensitisation and Reprocessing).¹⁴

A szakszerű pszichológiai ellátás tehát lényegi kérdés, a gyermek kiegyensúlyozott fejlődése, így jogkövető magatartása szempontjából, valamint a későbbi esetleges áldozattá válásának megelőzésében érdekében.

BIZTONSÁGI KOCKÁZATOK: VÉDELEM HIÁNYA, EMBERKERESKEDELEM, EMBERCSEMPÉSZET

A menekőjogról szóló 2007. évi LXXX. törvény 31/A. § (1) bekezdése alapján „A menekültügyi hatóság a menekültügyi eljárás lefolytatása, illetve a dublini átadás biztosítása céljából – a 31/B. §-ban meghatározott korlátozások figyelembevételével – menekültügyi őrizetbe veheti azt az elismerést kérőt, akinek tartózkodási jogcíme kizárólag az elismerés iránti kérelem benyújtásán alapul, ha

a) az elismerést kérő személyazonossága, illetve állampolgársága nem tisztázott, ennek megállapítása érdekében,

b) az elismerést kérő kiutasítása iránt eljárás folyik és objektív kritériumok alapján bizonyítható – ide értve, hogy a kérelmezőnek ezt megelőzően lett volna lehetősége nemzetközi védelem iránti kérelmet előterjeszteni –, vagy alapos okkal feltételezhető, hogy a kérelmező kizárólag azért folyamodik nemzetközi védelemért, hogy késleltesse vagy megghiúsítsa a kiutasító határozat végrehajtását,

c) a menekőjog iránti kérelem alapjául szolgáló tények és körülmények megállapítása érdekében, ha e tények és körülmények az őrizet mellőzése esetén – különösen amennyiben az elismerést kérő szökésének veszélye fennáll – nem megállapíthatók,

d) az elismerést kérő őrizetbe vétele a nemzetbiztonság vagy a közrend védelme érdekében szükséges,

e) a kérelem előterjesztésére repülőtéren eljárásban került sor, vagy

f) dublini átadás végrehajtása érdekében szükséges és komoly veszély áll fenn a szökésre”.

¹³ Uo. 503.

¹⁴ Uo. 503.

A törvény 31/B. § (2) bekezdése alapján „nem rendelhető el menekültügyi őrizet a kíséző nélküli kiskorú elismerését kérővel szemben”.¹⁵

A kíséző nélküli kiskorúak tehát nem vehetők menekültügyi őrizetbe, és mivel 2011-től a Gytv. személyi hatálya alá tartoznak, nem helyezhetők el nyitott befogadó állomásokon sem. „2011 májusáig a KNK menedékkérőket, menekülteket és oltalmazottakat a menekültügyi hatóság Bicskén, a felnőtt menedékkérők számára fenntartott befogadó állomás területén helyezte el, ahol nem volt hozzáférésük a magyar gyermekvédelmi rendszer biztosította ellátásokhoz. 2011 májusa óta az Alapvető Jogok Biztosa jelentésében megfogalmazott ajánlások figyelembevételével sor került a menedékkérő, menekült és oltalmazott KNK-k magyar gyermekvédelmi rendszerbe történő integrációjára.”¹⁶ A menedékkérő kiskorúakat ezután a főtí gyermekotthonban helyezték el, mint ahogy a tizennegyedik életévüket be nem töltött KNK-kat jelenleg is. A tizennegyedik életévüket betöltött, de tizennyolcadik életévüket be nem töltött kérelmezőket a tranzitónákban helyezik el. A tanulmány kiemeli, hogy a korábbi jogszabályváltozás fontos előrelépés volt, ugyanis a kiskorúakra ennek köszönhetően ezután inkább gyermekként tekintettek, mint migránsként. Érdemes azonban felhívni a figyelmet a szabályozás egy hiányosságára, amelynek következtében a kiskorúakra a korábnál még nagyobb veszélyt jelenthet az embercsempészet.

A menedékjogi kérelmet előterjesztő kérelmezők esetében elmondható, hogy jelentős részük a döntés meghozatala előtt a befogadó állomások területéről ismeretlen helyre távozott, és ez igaz volt a kíséző nélküli kiskorúakra is, akik nagy része általában 10 nap alatt elhagyta a gyermekotthont. A *Kiséző nélküli kiskorúakkal kapcsolatos szakpolitikák, gyakorlatok és adatok* című tanulmányban írnak arról, hogy a gyermekotthonokban a kiskorúaknak joga van telefonhívást fogadni és kezdeményezni. Az ott dolgozók beszámolója alapján előfordul olyan eset, hogy a hívás után egy napon belül megjelenik egy személy az otthonban, állítása szerint családtag, rokon, aki elviszi a gyermeket anélkül, hogy az ott dolgozók jogosultság hiányában megállíthatnák. Utóbb gyakran kiderül, hogy az illető személy embercsempész volt.¹⁷

A kíséző nélküli kiskorúak koruknál fogva is az emberkereskedelem legveszélyeztetettebb célcsoportja, ugyanis nem várható el egy 14–17 éves fiatakorútól, hogy az életét jelentősen érintő kérdésekben felelős döntéseket hozzon, tekintve, hogy a felnőtt kérelmezők is igénybe veszik embercsempészek segítségét. A KNK-k a magyar gyermekek jogállásával rendelkeznek, tehát szabad emberek, akiknek tranzitóna vagy nyitott befogadó állomás helyett a gyermekotthon a Magyarországon kijelölt ideiglenes gondozási helyük. Míg a tranzitónák vagy a nyitott befogadó állomások, nyitottságuktól függetlenül mégis a hatóságok által ellenőrzött központok, a gyermekotthonoktól nem várható el azonos szintű biztonsági intézkedés. A fent említett példa azonban rámutat a rendszer egy olyan hiányosságára, amely a már Magyarországon folytatott emberkereskedelem egyik kirívó esete.

„Az Europol szerint legalább 10 000 kíséző nélküli, nemzetközi védelemre szoruló gyermek eltűnt, miután megérkezett Európába és az állami hatóságok nyilvántartásba vették. Egyes segítség-szervezetek szerint a fenti számok nagyon visszafogottak. Feltehetően egész

¹⁵ 2007. évi LXXX. törvény a menedékjogról.

¹⁶ Kiséző nélküli kiskorúakkal kapcsolatos szakpolitikák, gyakorlatok és adatok.

¹⁷ Uo.

*Európára kiterjedő bandák veszik célba a kiskorúakat embercsempészet, bántalmazás és kizsákmányolás céljából.*¹⁸

Az Europol 2011-ben Hágában kiadott, elsősorban Európára vonatkozó tanulmányában számos olyan tényezőt sorol fel, amely elősegíti az emberkereskedelem felerősödését. Említik a magas munkanélküliséget, a nemi alapú munkaerőpiaci kirekesztést, az életminőség javulására irányuló lehetőségek hiányát, a szexuális és etnikai diszkriminációt, a szegénységet, az emberi jogok megsértését, az üldözés, erőszak és más abúzus előli menekülést, a szociális infrastruktúra összeomlását és más környezeti körülményeket, mint a háború, vagy más belső konfliktusok. A legfőbb kockázati csoportokat a 18 éven aluli gyermekek, a 18 és 25 év közötti fiatal, tanulmányaikat félbehagyott felnőttek, valamint a 30 éven aluli nők alkotják, elsősorban olyanok, akik kimaradtak a közoktatásból, valamint nincs végzettségük. Viselkedésüket illetően szándékukban áll akár illegálisan is menekülni, külföldre, elsősorban fejlett európai államban szeretnének dolgozni és ott megházasodni, valamint pszichológiai szempontból hajlamosabbak a kockázatvállalásra, elsősorban a családon belüli erőszak, valamint más erőszakos cselekmények áldozatai lehetnek. Társadalmi szempontból több csoport lehet veszélyeztetett. Egyrészt olyan gyermekek, akik hátrányos családi környezetből származnak, ennek lehet oka az alacsony jövedelmi szint, a családon belüli alkoholizmus, a családon belüli erőszak, valamint más diszfunkcionálisan működő család-szerkezet. Másrészt olyan gyermekek, akik szülői felügyelet, gondoskodás nélkül maradtak. Ezenkívül veszélyeztetett társadalmi csoportoknak számítanak a droghasználók, valamint az egyedülálló édesanyák gyermekeikkel.¹⁹

Az afgán kérelmező, kísérő nélküli kiskorúak egy része a háborúban elvesztette szüleit, családtagjait. Az Europol tanulmánya által felsorolt csoportok a magyar hatóságok tapasztalatai alapján ma is fedik a valóságot. Az Afganisztánban 2001 óta a mai napig is tartó háború és az ebből fakadó kilátástalanság gyakran arra ösztönzi a gyermekeiket felelősségteljesen nevelő szülőket is, hogy embercsempészek által eljuttassák a kiskorúakat a fejlett, de elsősorban biztonságos európai országok egyikébe, ahol tiszteletben tartják az egyének emberi jogait. Bár a szülő az általa vélt jó cél érdekében cselekszik, és gyermekét egy felnőtt felügyeletére bízta, ez elősegíti a már kialakult embercsempészet szinte ellenőrizhetetlen továbbterjedését.

KRIMINOLÓGIAI ELMÉLETEK. A TÁRSADALMI DEZORGANIZÁCIÓ ELMÉLETE – MÁSODIK GENERÁCIÓS BŰNELKÖVETÉS

Egyes kriminológiai kutatások és az azok eredményei alapján kialakult elméletek segíthetnek abban, hogy jobban megértsük: az afgán kiskorúak miért küzdenek asszimilációs problémákkal és milyen jellegűekkel az Európai Unióban, így Magyarországon is. Az egyik ilyen elmélet a társadalmi dezorganizáció elmélete. Az 1920-as években a University of Chicago két társadalomtudósa, W. I. Thomas és Florian Znaniecki kiadott egy tanulmányt *The Polish Peasant in Europe and America* (A lengyel paraszt Európában és Amerikában) címmel. A szerzők elsősorban arra voltak kíváncsiak, hogy a társadalmilag dezorganizált chicagói környékeken miért váltották fel a bűnözői értékek és hagyományok a konvencionális értéke-

¹⁸ Az Európai Parlament kérdése a kísérő nélküli kiskorúak biztonsága tárgyában. <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+OQ+O-2016-000032+0+DOC+XML+V0//HU> (Letöltés időpontja: 2016. 03. 27.)

¹⁹ Trafficking in Human Beings in the European Union. <https://www.europol.europa.eu/category/press-release-category/human-trafficking> (Letöltés időpontja: 2016. 03. 27.)

ket, valamint miért adja át ezt egyik nemzedék a másiknak. A mű rámutat azokra a hasonló problémákra, amelyekkel manapság egy szegényebb, gyakran falusi környezetből érkező külföldi állampolgár is szembesül a fejlett európai államokba érkezve, bár a különbségek ma már nem olyan kirívóak, mint a lengyel bevándorlók esetében az 1920-as évek Amerikájában. Thomas és Znaniecki tanulmányukban kifejtették, hogy az idősebb bevándorlókat az áttelepülés nem érintette túl mélyen, mivel sikerült folytatni azt az életmódot a nagyvárosi ipari közösségben is, amelyet korábban Lengyelországban is éltek. Dolgoztak, a városi szegénynegyedek kisebbségi kultúrájába sikerült asszimilálódnuk, és többségük felelős társadalmi magatartást tanúsított. A második generáció tagjai azonban már amerikai állampolgárok voltak, városban éltek, a régi lengyel hagyományokból keveset ismertek, így nem is őrizték azokat, ellenben az új urbanizálódott életmódhoz sem alkalmazkodtak még igazán. A szüleik identitása, akik magukat még lengyelnek vallhatták, a gyermekeikre más nem feltétlenül volt jellemző. A lengyel paraszt, aki elhagyta Lengyelországot, tudta, miért hagyja el Európát, ez ma ugyanígy igaz a felnőtt afgán állampolgárokra is. A már kint született vagy kisgyermekkorában Amerikába települő lengyel gyermekek nem ismerték a hazájuk elhagyásának körülményeit. Amerikaiak voltak, de mégis lengyelek. Ez a fajta bizonytalanság egyes esetekben olyan identítaszavarhoz vezethet, amely káros lehet a gyermek egészséges személyiségfejlődésére nézve. A kiskorú afgán gyermekek esetében fontos lenne foglalkozni azzal, hogy olyan 14–17 éves fiatalokról van szó, akik személyiségfejlődésük egy igen kritikus szakaszában indultak el Európa felé. Ezt tetézi az a probléma is, amely az amerikai, de mégis lengyel második generáció esetében is előjött, a kiskorúak afgánok, de mégis európaiak lesznek. A második generációs lengyelek esetében a két szerző a társadalmi dezorganizáció tulajdonította a hatékony társadalmi kötelek, a család, a lakókörnyezet, illetve a lakókörnyezetben és a közösségben érvényesülő társadalmi kontroll felbomlását.²⁰

Az afgán KNK-k esetében az ehhez hasonló „identítaszavar” megfelelő módszerekkel éppen a fiatalkoruknak köszönhetően enyhíthető. Amennyiben a gyermekek számára biztosított a megfelelő pszichológiai ellátás, az interkulturális oktatás, a nyelvoztatás, valamint más olyan jellegű programok, amelyek elősegítik a megfelelő szocializációt és társadalomba történő integrációt, a társadalmi dezorganizáció elméletének lengyelekre vonatkozó végkövetkeztetése kevésbé valószínű, hogy jellemző lesz az afgán, kísérő nélküli kiskorúakra is.

A DIFFERENCIÁLIS ASSZOCIÁCIÓ ELMÉLETE, A KULTURÁLIS KONFLIKTUS ELMÉLETE

A kulturális konfliktus elmélete Edwin Sutherland 1939-es differenciális asszociáció elméletén alapszik, pontosabban az adott elmélet egy részét fejleszti tovább. Sutherland kilenc tételt sorol fel arra vonatkozóan, hogyan megy végbe az interperszonális kapcsolatokon keresztül a bűnözői értékek átadása.

1. „A bűnözői viselkedés tanulás eredménye.
2. A bűnözői viselkedést más emberekkel kialakított interakciók során sajátítják el, egy kommunikációs folyamat keretében. [...] A bűnözést a másokkal való verbális és nonverbális kommunikációban való részvétel útján sajátítják el.

²⁰ Freda Adler–William S. Laufer–Gerhard O. W. Mueller, 173–174.

3. A bűnözői viselkedés elsajátítása legnagyobb részben bensőséges kapcsolatokban lévő személyek által alkotott csoportokon belül megy végbe. A családok és a barátok gyakorolják a legnagyobb befolyást a deviáns viselkedés elsajátítására. A velük való kommunikációnak sokkal nagyobb a súlya, mint a tömegkommunikációnak.

4. Amikor a bűnözői magatartást elsajátítják, akkor a tanulási folyamat felöleli az a) a bűnelkövetés technikáit és b) a motívumok, késztetések, racionalizációk és hozzáállások sajátos irányait. [...] Más szóval a bűnözők is készségeket sajátítanak el, és tapasztalatokat szereznek.

5. A motívumok és a késztetések specifikus iránya a törvénykönyvek meghatározásai alapján rögződnek kedvezőként vagy kedvezőtlenként. Némely társadalomban az egyént olyan személyek veszik körül, akik a törvénykönyvek szabályait egyöntetűen betartandónak tekintik, míg más társadalmakban olyanok, akiknek felfogása a törvényszegést jó színben tünteti fel. Társadalmunkban nem mindenki felfogása szerint a törvények a fontosak, [...] e tekintetben kulturális konfliktus áll fenn.

6. Az ember azért lesz bűnöző, mert túlsúlyba kerülnek a törvényszegést kedvező színben feltüntető értelmezések (képzetek) a törvénytiszteletet favorizáló értelmezésekkel szemben. Ez a differenciális asszociáció (eltérő képzetek) központi elve.

7. A differenciális asszociációk (képzetek) gyakoriságuk, tartósságuk, elsődlegességük és intenzitásuk tekintetében eltérők.

8. A bűnözői viselkedés elsajátítása nagyon hasonlít a konvencionális magatartásminták elsajátításához, és nem egyszerűen megfigyelés és utánzás kérdése.

9. Jóllehet a bűnözői viselkedés általános szükségletek és értékek kifejeződése, nem magyarázható ezekkel az általános szükségletekkel és értékekkel, hiszen a nem bűnözői viselkedés ugyanezeknek a szükségleteknek és értékeknek a kifejeződése.²¹

Az elmélet lényegi eleme, hogy a deviáns normák vagy attitűdök tanultak. Thorsten Sellin ezen elmélet alapjaira építve fejlesztette ki a kulturális deviancia elméletét, mely szerint „a viselkedési normák – azok a normák, amelyek a mindennapi életünket szabályozzák – olyan szabályok, amelyek tükrözik annak a csoportnak az attitűdjét, amelyhez tartozunk”.²² Ezeknek a csoportoknak a célja az, hogy definiálják, mi a helyes vagy a normális, valamint a helytelen vagy az abnormális viselkedés. Ebből kifolyólag a csoportoknak különböző viselkedési normái alakulnak ki, amelyek akár össze is ütközhetnek más csoportok normáival. Ennek következtében a csoport tagjai adott esetben úgy követhetnek el bűncselekményt, hogy igazolódnak a saját csoportjuk által elfogadott normákhoz, amennyiben ezek különböznek a többségi társadalom által elfogadott normáktól.²³

Sellin elmélete szerint vannak ún. elsődleges konfliktusok, amelyek akkor lépnek fel, amikor két kultúra normái összeütközésbe kerülnek. A másodlagos konfliktusok pedig akkor alakulnak ki, amikor egy kultúra több különböző kultúra összességévé alakul.²⁴

Az afgán kiskorúak szempontjából lényeges elem a kulturális különbség. A kulturális konfliktusok azonban nem jelentik egyértelműen azt, hogy az adott csoport tagja bűnelkövetővé válik, csak egy olyan rizikófaktorra mutat rá, amelyre érdemes figyelni. A kulturáliskonfliktus-elmélet egy hiányzó eleme az áldozattá válás, mivel egy adott csoport által elfogadott normákat más csoportok abnormálisnak tarthatják, így a csoport tagjai

²¹ Uo. 180–182.

²² Uo.

²³ Uo.

²⁴ Uo.

veszélyeztetetettnek számíthatnak. A KNK-k szempontjából ez fontos kockázat, mivel a kiskorúak személyi identitása fejletlenebb, azonban a kulturális különbségeket szem előtt tartó, kifejezetten gyermekekre és fiatalokúra vonatkozó interkulturális integrációt elősegítő programokkal a fent említett elméletek által leírt kockázatok kiküszöbölhetők. A többségi magyar társadalom által elfogadott értékek egyes esetekben eltérhetnek a kiskorúak által még Afganisztánban megismertektől, így összpontosítani kell arra, hogy ezek a különbségek ne eredményezzenek jogellenes magatartást. A korábbi háborús környezet, a kilátástalanság, a szegénység, valamint az oktatás hiánya az esetleges radikalizálódás kulcsfontosságú elemei lehetnek, és az ezekből következő hátrányok és hiányosságok kiküszöbölése feltétlenül szükséges a KNK-k jogkövető magatartásának elősegítése érdekében. A kiskorúak koruknál fogva a megfelelő környezetben akár könnyebben is integrálhatóak egy adott társadalomba, mint a felnőttek, ennek következtében olyan célzott programokra van szükség, amelyek elősegítik jogkövető, a többségi társadalom által is elfogadott magatartásukat.

FELHASZNÁLT IRODALOM

1997. évi XXXI. törvény a gyerekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról. https://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=99700031.TV
2007. évi LXXX. törvény a menedéjogról. https://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=a0700080.tv
2007. évi II. törvény a harmadik országbeli állampolgárok beutazásról és tartózkodásáról. https://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A0700002.TV
2017. évi XX. törvény a határőrizeti területen lefolytatott eljárás szigorításával kapcsolatos egyes törvények módosításáról. https://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1700020.TV&time shift=ffffff4&txreferer=00000001.TXT
- Adler, Freda–Laufer, William S.–Mueller, Gerhard O. W.: *A feszültségelmélet és a kulturális deviancia elméletei*. In: Adler–Laufer–Mueller: Kriminológia. Osiris Kiadó, Budapest, 2005.
- Az Európai Parlament és a Tanács 2003/86/EK irányelve a családegyesítési jogról. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:32003L0086&from=EN>
- Az Európai Parlament és a Tanács 2013/33/EU irányelve a nemzetközi védelmet kérelmezők befogadására vonatkozó szabályok megállapításáról (Befogadási Irányelv). <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:32013L0033&from=HU>
- Az Európai Parlament kérdése a kísérő nélküli kiskorúak biztonsága tárgyában. <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+OQ+O-2016-000032+0+DOC+XML+V0//HU>
- Elképesztő számú szülő nélküli menekült gyerek érkezett idén Magyarországra. Index, 2015. 09. 08. http://index.hu/belfold/2015/09/08/kisero_nelkul_kiskoru_menekult/
- Kísérő nélküli kiskorúakkal kapcsolatos szakpolitikák, gyakorlatok és adatok. http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/networks/european_migration_network/reports/docs/emn-studies/unaccompanied-minors/13b_hungary_unaccompanied_minors_hu.pdf
- Dr. Oravecz Róbert: *A gyermekkori szexuális abúzus kezelése és következményei*. <http://kulvarosi.aldozatsegites.hu/files/docs/A%20gyermekkori%20ab%C3%BAzus%20kezel%C3%A9se.pdf>
- Terre des hommes. <http://unicef.hu/terre-des-hommes/>
- Trafficking in Human Beings in the European Union. <https://www.europol.europa.eu/category/press-release-category/human-trafficking>